

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-4-7>**Леонтєва Ліна Віталіївна,**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри військового права
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вулиця Динамівська, 4а, Харків, 61024, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5336-3134>

Пашенко Євген Миколайович,

доктор філософії,
старший викладач кафедри військового права
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
вулиця Динамівська, 4а, Харків, 61024, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7178-0601>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРІНЕННЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена забезпеченню викорінення гендерно зумовленому насильству в секторі безпеки і оборони, так як це структурне і глобальне явище, яке має соціальний, економічний і транснаціональний характер та стосується серйозного порушення прав людини.

У статті розглянуто гендерно зумовлене насильство щодо жінок та дівчат і визначено, що воно є не лише причиною, але й наслідком нерівності за ознаками статі, яке досить часто посилюється дискримінаційними правовими та соціальними нормами, що виключають особисті права жінок та дівчат на захист від насильства. Також наводиться класифікація гендерно зумовленого насильства в умовах збройного конфлікту (воєнного стану).

У статті розглянуті національно-правові та міжнародні акти, що стосуються забезпечення викорінення гендерно зумовленого насильства.

В даній роботі також розглянуто кримінальну відповідальність за гендерно зумовлене насильство в ситуації збройного конфлікту, постконфліктного врегулювання та вимушеного переміщення.

Також розглянуто інституційне забезпечення викорінення гендерного насильства у секторі безпеки і оборони в Україні в умовах воєнного стану. В статті виокремлено яку функцію відносно забезпечення викорінення гендерно зумовленого насильства виконують: Президент України, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України, Уряд України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство юстиції України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Урядовий уповноважений з питань гендерної політики, місцеві органи публічної влади та інші.

Ключові слова: сектор безпеки і оборони, забезпечення гендерно зумовленого насильства, сексуальне насильство, кримінальна відповідальність, національне законодавство, міжнародне законодавство, збройний конфлікт.

Leontieva Lina, Paschenko Yvgen. ENSURING THE ERADICATION OF GENDER-BASED VIOLENCE IN THE SECTOR OF SECURITY AND DEFENSE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

The article is dedicated to ensuring the eradication of gender-based violence in the security and defense sector. Since this is a structural and global phenomenon that has a social, economic and transnational character and concerns a serious violation of human rights.

The article examines gender-based violence against women and girls and determines that it is not only a cause, but also a consequence of gender inequality, which is often reinforced by discriminatory legal and social norms

that exclude women and girls from society. National legal and international acts related to ensuring the eradication of gender-based violence are considered. The classification of gender-based violence in the conditions of armed conflict (martial law) based on international legal acts in the field of human rights protection and in the field of protection of victims of armed conflicts is also given.

This paper also examines criminal liability for gender-based violence in situations of armed conflict, post-conflict settlement, and forced displacement.

Institutional support for the eradication of gender-based violence in the security and defense sector in Ukraine under martial law is also considered. It is highlighted which function in relation to ensuring the eradication of gender-based violence is performed by: the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the National Security and Defense Council of Ukraine, the Government of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Ministry of Defense of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the Ministry of Justice of Ukraine, the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine on human rights, the Government Commissioner for Gender Policy, local public authorities and others.

Key words: security and defense sector, ensuring gender-based violence, sexual violence, criminal responsibility, national legislation, international legislation, armed conflict.

Вступ. Запобігання гендерно обумовленому насильству в секторі безпеки і оборони має важливе значення з точки зору теоретичної науки та практичного захисту інтересів постраждалих осіб, під час збройного конфлікту. Саме забезпечення гендерної рівності у всіх сферах суспільного життя (економічній, соціальній, культурній) та захисті особистих непорушних прав жінки на особисту недоторканність є головною задачею кожного цивілізованого суспільства, а також дотримання балансу прав різних категорій населення, у тому числі і у гендерному контексті.

Матеріали та методи. При розгляді питання гендерно зумовленого насильства було застосовано діалектичний метод, який посприяв узагальненню дефініцій «гендер», «гендерна рівність», «національні стандарти», «міжнародно-правові стандарти», «сектор безпеки і оборони»; формально-логічний метод, через який розкрили та розглянули джерела, які використовуються на дану тематику, проведено аналіз законодавства з питань захисту прав жінок та гендерної рівності під час воєнного стану, імплементація та порушення міжнародних норм під час забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки і оборони; системно-структурний метод, через який розкрили зміст права на ведення контролю з боку державних органів за додержанням гендерної рівності та розкрили систему способів захисту прав жінок під час воєнного стану та ін.

Серед матеріалів під час вивчення науково-теоретичних питань, що стосуються забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки і оборони, були розглянуті праці таких відомих науковців, як: М.О. Баймуратова, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяка, Ф.В. Веніславського, В.Ф. Годованець, І.П. Голосніченко, О.Р. Дашковської, М.О. Качинської, А.Т. Комзюк, В.П. Колісник, К.Б. Левченко, Л.Р. Наливайко, А.С. Олійник, О.В. Петришина, М.В. Щелкунова, С.О. Шатрави та інших вчених.

Метою статті є: 1) визначити, що включає в себе термін «гендерно зумовлене насильство», який досить часто використовується у вітчизняних та міжнародних документах; 2) розглянути чому поняття «гендерно зумовлене насильство» є досить актуальним в секторі безпеки і оборони під час воєнного стану; 3) розглянути систему органів, які забезпечують і гарантують захист прав жінок і дівчат від гендерно зумовленого насильства в секторі безпеки і оборони.

Результати. Як зазначає О.С. Перунова, гендерно обумовлене насильство – це негативні діяння однієї особи/групи осіб, викликані статевою приналежністю іншої особи/групи осіб та спрямовані на порушення прав, свобод та можливостей у приватній та/або публічній сферах діяльності жінки/чоловіка через психологічні, фізичні, сексуальні та інші методи впливу [1, с. 219]. Неможливо залишити без уваги застосування гендерно зумовленого насильства, з якими жінки стикаються в приватному житті, а саме насиль-

ство в сім'ї. Такий вид гендерно зумовленого насильства порушує право на захист від дискримінації в сімейних відносинах, а саме порушується основне право жінки – право на життя та фізичну недоторканність, право на найвищі стандарти фізичного й психічного здоров'я. Саме це і є ключовими проблемами в забезпеченні викорінення гендерно зумовленого насильства і потребує негайного реагування з боку держави й застосування правових засобів впливу на правопорушника.

На національному рівні відносно питання забезпечення викорінення гендерно зумовленого насильства у всіх сферах діяльності були прийняті наступні нормативно-правові акти: Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації»; Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», та ін.

На національному рівні відповідно до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» були внесені зміни та доповнення, відповідно до яких визначено, що: насильство за ознакою статі – це «діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті» [2].

Необхідним є зазначити, що в у 2017 році в Україні було ухвалено Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає домашнє насильство як одну з

форм гендерно зумовленого насильства [3]. Він спрямований на запобігання та протидію насильству за ознакою статі, а також на забезпечення постраждалих медичною, соціальною, психологічною, правовою допомогою та послугами. У цій сфері вже діє близько тридцяти нормативно-правових актів, і законодавство продовжує вдосконалюватися

Також в Кримінальному Кодексі України в ст.ст. 152–156 досить чітко прописаний такий вид гендерно зумовленого насильства як сексуальне насильство та визначені види. Сексуального насильства/згвалтування це: «вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи; вчинення таких діянь щодо подружжя; вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи; примушування до вступу в статевий зв'язок; вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» [4].

За необхідне вважаємо звернути увагу на думку Політової А.С., яка наводить класифікацію гендерно зумовленого насильства в умовах збройного конфлікту (воєнного стану), що базується на міжнародно-правових актах у сфері захисту прав людини та у сфері захисту жертв збройних конфліктів, а саме: за видом конфлікту: міжнародне та неміжнародне; за особою потерпілого: щодо жінок, чоловіків, дітей; за положенням: щодо цивільного населення та військовополонених; за формою насильства: фізичне (насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури; захоплення заручників; засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні); сексуальне (згвалтування; погрози та спроби будь-якої форми згвалтування або погрози та спроби

інших сексуальних нападів; каліцтво геніталій; сексуальне рабство; сексуальне катування; примусова проституція; примусова вагітність; примусова стерилізація і примусовий аборт; примусове оголення, примус до споглядання за актами; сексуальне насильство та інші дії сексуального характеру); психологічне (наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поведіння); економічне (позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів) [5, с. 307–311].

Відносно забезпечення викорінення гендерно зумовленого насильства в секторі безпеки і оборони було прийнято досить багато міжнародних стандартів, при цьому виокремлено: загальні і спеціальні; загальнообов'язкові та рекомендаційні; універсальні, регіональні, наднаціональні й локальні стандарти тощо [6, с. 5]. Серед основних міжнародних правових актів, що стосуються саме забезпечення гендерно зумовленого насильства в секторі безпеки і оборони в умовах воєнного стану можемо виділити наступні: Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів (1974), Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (CEDAW, 1979) і Факультативний протокол до неї (1999), Віденська декларація Всесвітньої конференції з прав людини під егідою ООН (1993), Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (2000), Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція, 2011), Цілі Сталого розвитку (2015) та ін.

Сьогодні в секторі безпеки та оборони України активно реалізується гендерна політика на засадах Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», до 2025 року досить чітко враховуються конкретні завдання військових формувань з метою забезпечення реалізації єдиної державної політики, спрямованої на викорінення гендерного зумовленого насильства та досягнення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Досить

актуальною для сучасної науки та ситуації, яка склалась в Україні, наразі є проблема визначення та належне розуміння, а також класифікація видів гендерно зумовленого насильства в умовах воєнного стану [7]. У Резолюції 1325 міститься заклик до всіх суб'єктів активізувати залучення жінок та враховувати гендерні аспекти у всіх операціях ООН з питань миру та безпеки. Увага акцентується на необхідності вжиття всіма учасниками збройних конфліктів спеціальних заходів для захисту жінок та дівчат від гендерного насильства, особливо згвалтування та інших форм сексуального насильства [8].

Україна прийняла Національний план дій із виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року та Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Метою Резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» і Національних планів дій на виконання даної резолюції та посилити роль жінок як рівних партнерів у вирішенні та розбудові миру в країнах, уражених конфліктами, війнами, небезпекою.

У Національному плані дій України на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» до 2025 року зазначено: «органи сектору безпеки та оборони України докладають зусиль для покращення гендерного балансу у військових силах; врахування гендерних аспектів під час розробки, планування, проведення та оцінки здійснення реформи; ліквідації зловживань та переслідування у збройних силах і для запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом та іншим порушенням прав людини» [7, с. 6].

Згідно зі статтею 3 Конвенції Ради Європи «Про захист прав та основоположних свобод» жодна людина не може зазнавати катувань чи нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання [9]. Основне питання полягає в тому, чи дійсно терміни «гендерно зумовлене насильство» та «насильство щодо жінок» можна використовувати як взаємозамінні. У цьому документі розгляда-

ються визначення обох термінів у міжнародних правових документах та з'ясовується їхнє співвідношення.

Міжнародне кримінальне право стосується таких злочинів, як військові злочини, злочини проти людства та геноцид. Римський статут 1998 року, відповідно до якого було засновано постійний Міжнародний кримінальний суд, включає «зґвалтування, сексуальне рабство, примусову проституцію, примусову вагітність, примусову стерилізацію та інші форми сексуального насильства порівнянної тяжкості до злочинів проти людства (ст. 7.1.g) та військові злочини» (ст. 8.2.e) [10].

Імплементация правил, встановлених державами-членами в міжнародно-правових документах, відрізняється і залежить від внутрішньої політичної підтримки, ставлення суспільства, участі громадянського суспільства та бюджетної підтримки. Одним із потужних механізмів реалізації порядку денного Резолюції 1325 «Жінки, мир і безпека» і перетворення нормативних стандартів у дії, які мають бути впроваджені на місцях, є національні плани дій відповідно до Резолюції Ради Безпеки ООН 1325. Тому вкрай важливо розробити чіткі стратегії та вирішити цю проблему [11].

Виконання Національного плану дій України на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» до 2025 року плану покладено на такі державні органи: Президент України, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України, Уряд України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Міністерство юстиції України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Урядовий уповноважений з питань гендерної політики, місцеві органи публічної влади та інші. З-поміж ефективних інструментів забезпечення гендерної рівності та імплементації міжнародно-правових стандартів у секторі безпеки і оборони визначено, зокрема, гендерно-правову експертизу нормативно-правових актів, антидискримінаційну експертизу, інститут гендерних радників тощо.

На державному рівні було покладено на наступні органи функція контролю та забезпечення, дотримання заходів щодо реалізації та забезпечення викорінення гендерно зумовленого насилля у всіх галузях. А саме:

з метою виконання завдань регулярного інформування громадськості про рівні права і можливості жінок та чоловіків на отримання безоплатної правової допомоги (визначених завданням 6 Плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 року № 79-р) покладається на: Управління моніторингу дотримання прав людини, Департамент комунікації, Головний сервісний центр МВС, Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Адміністрацію Державної прикордонної служби України, Державну міграційну службу України, Національну поліцію України, Національну гвардію України, заклади, підприємства, установи, що належать до сфери управління МВС [12].

щодо надання допомоги і запобігання насильству за ознакою статі на робочому місці поширення інформаційних матеріалів серед дітей, підлітків та молоді про запобігання насильству за ознакою статі; підготовку інформаційних матеріалів для інформування працівників підприємств, установ, організацій, органів державної влади, органів місцевого самоврядування відповідно до заходів 2 та 5 завдання 9 Плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності забезпечити: на Національну поліцію України.

Управлінню моніторингу дотримання прав людини, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державній міграційній службі України, Національній поліції України, Національній гвардії України, Головному сервісному центру МВС, керівникам закладів, підприємств, установ, що належать до сфери управління МВС, відповідно до заходу 1 завдання 12 Плану доручено провести дослідження щодо реалізації жінками та чоловіками їх рівного права поєднувати сімейні та професійні обов'язки, а також готовності

справедливо розподіляти сімейні обов'язки, зокрема в секторі безпеки та оборони.

Управлінню моніторингу дотримання прав людини, Департаменту комунікації, Головному сервісному центру МВС, Національній поліції України, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державній міграційній службі України, Національній гвардії України та керівникам закладів, підприємств, установ, що належать до сфери управління МВС, відповідно до заходу 1 завдання 14 Плану, доручено забезпечити поширення історій жінок та їх ролі в подоланні конфлікту, протидії безпековим викликам, встановленні миру і протидії насильству, пов'язаному з конфліктом.

Висновки. Забезпечення викорінення гендерно зумовленого насильства в секторі безпеки і оборони під час воєнного стану вважається тяжкою формою дискримінації за ознакою статі, проте воно залишається практично безкарним. Як показує статистика,

що кожна третя жінка у світі протягом життя страждає від різних форм гендерного насильства, включаючи психологічне, фізичне та сексуальне насильство.

Протягом останнього десятиліття питання сексуального насильства, як одного із видів гендерно зумовленого насильства пов'язаного зі збройним конфліктом, привертає все більше уваги. Однак питання безкарності злочинців залишається актуальним, в тому числі і в Україні. У нашій країні проблема замовчування випадків гендерно зумовленого насильства, особливо сексуального, існувала і до початку збройного конфлікту, однак з 2014 року вона стала глибшою та більш помітною, а з лютого 2024 року стала досить глобальною. Україна під час повномасштабного вторгнення стикнулася з проблемою гендерно зумовленого насильства в секторі безпеки і оборони та має досить багато прогалин у національному законодавстві та юридичній практиці, які є обмеженими та неповністю узгодженими з міжнародними стандартами.

Список використаних джерел:

1. Перунова О. С. Гендерно обумовлене насильство: поняття та ознаки. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Правове життя сучасної України: у 3 т» (15 травня 2020 р.). Одеса : Гельветика, 2020. Т. 1. С. 216–220.
2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 верес. 2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> .(дата звернення 2.10.2024)
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 4.10.2024).
4. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06 грудня 2017 року № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text> (дата звернення 5.10. 2024).
5. Політова А. С. Форми гендерно зумовленого насильства в умовах збройного конфлікту (воєнного стану). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. URL: <https://app-journal.in.ua/2023-2-2> (дата звернення 6.10.2024).
6. Романова Н. В. Забезпечення гендерної рівності в секторі безпеки і оборони: імплементація міжнародно-правових стандартів у законодавство України дис. ... доктора філософії: спеціальність 081– Право/ Інститут держави і права ім. В. Корецького. Київ, 2024. 235 с. (дата звернення 7.10.2024)
7. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення 14.10.2024)
8. NATO/EAPC. Women, Peace and Security: Policy and Action Plan 2018. URL: https://natolibguides.info/ld.php?content_id=32437209. (дата звернення 10.10.2024)
9. Віденська декларація Всесвітньої конференції з прав людини під егідою ООН від 09.10.1993 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/mu93378?ed=1993_10_09 (дата звернення 10.10.2024)
10. Rome Statute of the International Criminal Court. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 15.10.2024).
11. UN Women in Ukraine. Assessment of gender impact on the security and defense sector of Ukraine in 2017. Retrieved from: [https://ukraine.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%](https://ukraine.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Report%202017.pdf)

20ECA/Attachments/Publications/2018/Gender%20Impact%20Assessment%20Ukraine%202017_EN_fin.pdf (дата звернення 15.10.2024).

12. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 79-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-realizatsii-kontseptsii-komunikatsii-u-s79-270123> (дата звернення 11.10.2024)

13. Про організацію виконання Плану заходів з реалізації Концепції комунікації у сфері гендерної рівності: Доручення МВС України 39/01/37 від 10.03.23. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/6/2/0/1/2/dorucennia-mvs-39.pdf> (дата звернення: 20.10.24).

References:

1. Perunova, O. S. (2020). *Genderno obumovlene nasulstvo: ponatta ta oznaki [Gender-based violence: concepts and signs]. Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia « Pravove zhstta suchasnoi Ukrainu: u 3 t.» – Legal life of modern Ukraine: in 3 volumes: materials of the International science and practice conf.* (pp. 216–220). Odesa: Helvetica. [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy Pro zabezpechenia rivnuh prav ta mozhlihotey zhinok i cholovikiv: pryiniaty 8 ver. 2002 roku No 2866-IV [Law of Ukraine on ensuring equal rights and opportunities for women and men: from September 8, 2005 No. 2866-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy Pro zapobigania ta protidii domashnomu nasulstu: pryiniaty 7 grud. 2017 roku № 2229-VIII. [Law of Ukraine on preventing and combating domestic violence: from December 7, 2017 No. 2229-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy Pro vnesennya zmin do Kriminalnogo ta Kriminalno-procesualnogo kodeksiv Ukrayiny z metoyu realizacii zatverdzhennya Konventsii Radu Evropu pro zapobigania nasulstu stosovno zhinok i domashnomu nasulstu ta borotbu»: pryiniaty 6 grud. 2017 roku № 2229-VIII. [Law of Ukraine on Amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine in order to implement the provisions of the Council of Europe Convention on the Prevention of Violence Against Women and Domestic Violence and Combating These Phenomena: from December 7, 2017 No. 2229-VIII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> [in Ukrainian].

5. Politova, A. (2023). Formu genderno obumovlenogo nasulstva v umovah zbroinogo konfliktu (viyskovogo stanu) [Forms of gender-based violence in conditions of armed conflict (martial law)]. *Analytical and comparative jurisprudence 2023 No. 2*. Retrieved from: <https://app-journal.in.ua/2023-2-2> [in Ukrainian].

6. Romanova, N. (2024). Zabezpechenia gendernoi rivnosti v sektori bezpeku i oboronu: implementacia mizhnarodno-pravovuh standartiv u zakonodavstvo Ukrainy [Ensuring gender equality in the security and defense sector: implementation of international legal standards in the legislation of Ukraine]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Nacionalniy plan diy z vukonanna rezolucii Radu Bezpeku OON 1325 "Zhinku, mur, bezpeka" na period do 2025 roku [National Action Plan for the Implementation of UN Security Council Resolution 1325 "Women, Peace, Security" for the period until 2025.] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].

8. NATO/EAPC. Women, Peace and Security: Policy and Action Plan 2018. Retrieved from: https://natolibguides.info/ld.php?content_id=32437209. [in English].

9. Videnska deklaraciav Vsesvitnoi Conferencsie z prav ludunu pid egidou OON 1993 [Vienna Declaration of the World Conference on Human Rights under the auspices of the United Nations dated 09.10.1993]. Retrieved from: https://ips.ligazakon.net/document/mu93378?ed=1993_10_09 [in Ukrainian].

10. Rome Statute of the International Criminal Court. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (date of application 15.10.2024) [in English].

11. UN Women in Ukraine. Assessment of gender impact on the security and defense sector of Ukraine in 2017. Retrieved from: https://ukraine.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2018/Gender%20Impact%20Assessment%20Ukraine%202017_EN_fin.pdf [in English].

12. Pro zatverdzhennya planu zahodiv z realizacii Konceptiy gendernoi rivnosti: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 27.01.2023 r. No№ 79-p. r. [On the approval of the plan of measures for the implementation of the Concept of Communication in the field of gender equality: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 27, 2023 No. 79-r]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-z-realizatsii-kontseptsii-komunikatsii-u-s79-270123> [in Ukrainian].

13. Pro organizatsiyu vukonannya Planu zahodiv z realizaciyi Konceptiy u sfery gendernoi rivnosti Doruchennya Ministerstva vnutrishnikh sprav vid 10.03.23 39/01/37. [On the organization of the implementation of the Action Plan for the implementation of the Communication Concept in the field of gender equality: Instruction of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine 39/01/37 dated 10.03.23]. Retrieved from: <https://mvs.gov.ua/upload/1/6/2/0/1/2/dorucennia-mvs-39.pdf>. [in Ukrainian].